

Ключевые слова: конкурентоспособность, инвестиционная привлекательность, производительность.

Keywords: competitiveness, investment attractiveness, productivity.

Елена Павловна Бурлака, старший преподаватель кафедры экономики предприятия, Полтавская государственная аграрная академия.

Алексей Анатольевич Бурлака, кандидат технических наук, доцент кафедры экономики предприятия, Полтавская государственная аграрная академия.

Elena Burlaka, Lecturer in business economics of Poltava State Agrarian Academy.

Alexey Burlaka, Ph. D., assistant professor of business economics of Poltava State Agrarian Academy.

FORMATION OF COMPETITIVE PRODUCTS INDICATORS OF AGRICULTURAL PRODUCTION

E. Burlaka, A. Burlaka

In the article investigated the main factors forming the competitiveness of agricultural enterprises in Ukraine.

Адреса для листування:

36002, м. Полтава, вул. Сковороди, 1/3, Полтавська Державна аграрна академія, Кафедра економіки підприємства

Тел.: (05322) 22764

E-mail: econom_kaf_PDAA@mail.ru

УДК: 631.162:6

О. О. Довжик

ПОРІВНЯННЯ МЕТОДІВ КАЛЬКУЛЮВАННЯ ТА ОБЛІКУ ВИТРАТ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

У статті досліджується сутність методів обліку витрат на виробництво та методів калькулювання собівартості продукції. Розкриті питання про їх особливі відмінності та взаємозв'язок. Охарактеризовано їх позитивні та негативні сторони. Запропоновано найбільш оптимальні методи обліку витрат для застосування на сільськогосподарських підприємствах, в залежності від цілей управління. Також дослідженнями було встановлено, що при визначенні собівартості і калькулюванні сільськогосподарської продукції оптимальним є використання попереднього і нормативного методів обліку витрат.

Ключові слова: витрати, калькуляція, метод обліку витрат, собівартість, статті витрат.

Постановка проблеми

Виробничий облік є важливою функцією управління не тільки собівартістю продукції, але і виробництвом в цілому. Якість облікових даних про витрати впливає на прийняття управлінських рішень з підвищення ефективності роботи підприємства. Для обчислення собівартості калькуляційної одиниці використовують систему прийомів, тобто методи калькуляції, вибір яких залежить від типу виробництва, його складності, наявності незавершеного виробництва, тривалості виробничого циклу, номенклатури продукції, що виробляється.

Під методом обліку витрат слід розуміти сукупність засобів відображення, групування та систематизації даних про витрати, що забезпечують досягнення визначеної мети, вирішення конкретного завдання. На практиці можуть застосовуватись

різні методи обліку витрат на виробництво, які повинні бути гнучкими, простими у використанні і дозволяти в оперативному порядку отримати необхідну інформацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми

Аналіз літературних джерел з питань методики обліку витрат і калькулювання собівартості продукції в сільському господарстві свідчить про те, що вивченням даної проблеми займалися значне коло науковців, а саме: А. Апчорч [1, с. 937], В. Ластовецький [3, с. 79], Л. В. Нападовська [6, с. 155], В. К. Радостовець [8, с. 17], М. Г. Чумаченко [7, с. 57] та інші.

Однак, проаналізувавши ряд літературних джерел, можемо зробити висновок, що методика обліку витрат і калькулювання собівартості на сільськогосподарських підприємствах потребує подальшого дослідження.

Мета і завдання досліджень

Метою статті є визначити оптимальні методи калькулювання та обліку витрат в сільськогосподарському виробництві для ефективного їх застосування на практиці.

Завданнями досліджень було: провести наукове зіставлення методів обліку та калькулювання витрат, охарактеризувати їх позитивні та негативні сторони.

Матеріали і методи досліджень

Для написання статті були використані результати досліджень провідних вчених-економістів. Досягненню цілі сприяли загальнонаукові методи: методи теоретичних досліджень (аналіз і синтез), абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення та формування висновків), історико-економічний та класифікаційно-аналітичний.

Результати досліджень

Методи обліку витрат на виробництво та методи калькулювання є двома взаємозалежними процесами, які характеризуються власними способами та прийомами, користувачами, завданнями. Вибір методу обліку виробничих затрат неможливий без належного аналізу прийомів та призначення окремих методів обліку. Основою методів обліку витрат, вибір яких переважно залежить від їх об'єкта, є класифікація витрат.

Для сільськогосподарського виробництва, де порівняно стабільний процес виробництва, найбільш доцільним є нормативний метод обліку і планування витрат.

Прихильниками розрахунку нормативної собівартості в сільському господарстві були такі науковці, як В. К. Радостовець, так, на його думку, «при тривалому калькуляційному періоді особливо важливо знати вже в ході виробництва відхилення від норм, їх причини та винуватців.

Застосування нормативного методу дозволяє економічній службі підприємства одержувати точні відомості про зміни на виробництві і разом з керівником та відповідальними спеціалістами вживати необхідних заходів щодо їх усунення» [8, с. 17].

На думку В. Є. Ластовецького, нормативний облік, крім інших причин, не знайшов визнання і практичного застосування в нашій країні через відсутність науково обґрунтованого складу витрат, а відповідно — і їх класифікації [3, с. 79].

В основі системи нормативного обліку лежать наступні найважливіші принципи: попереднє нормування витрат та обчислення нормативної собівартості одиниці продукції; систематичний і своєчасний облік змін норм (у міру впровадження організаційно-технічних заходів) і визначення впливу цих змін на собівартість продукції; попередній контроль витрат на основі первинних документів і фіксація відхилень від норм в момент їх виникнення з одночасним виявленням причин і винуватців; щоденна інформація про відхилення від норм.

Переваги нормативного методу обліку такі:

- завдяки високій оперативності можна визначити й контролювати утворення собівартості в процесі здійснення витрат по господарських підрозділах (дільницях, цехах, бригадах, фермах) і систематично стежити за всіма відхиленнями від норм, не чекаючи на складання звітності. Забезпечується можливість своєчасно запобігати нераціональному витраченню коштів і оперативно впливати на рівень витрат;
- вища точність обчислення фактичної собівартості продукції, бо не застосовуються умовності, властивості іншим методам, і до розрахунків беруться тільки реальні облікові або нормативні показники;
- значно посилюються аналітичні властивості бухгалтерського обліку виробництва, поглиблюється економічний аналіз витрат по ходу виробництва, що дає відомості для безпосереднього втручання в роботу будь-якої з ділянок;
- внаслідок контролю за змінами норм витрачення в ході виконання плану виробництва можна стежити за зниженням собівартості в процесі її формування, що має велике значення для оперативного управління господарством і вживання заходів щодо поліпшення його діяльності;
- у працівників формуються ощадливе ставлення до суспільної власності, орієнтація на розумне господарювання.

Деякі автори пропонують класифікувати існуючі методи обліку витрат на нормативні та ненормативні, при цьому нормативний метод є самостійним, а ненормативні включають позамавний, попередільний і повирібний методи» [6, с. 155].

У зарубіжній теорії і практиці обліку на початку ХХ століття (США і Західній Європі) був поширений один із сучасних методів управлінського обліку «стандарт-кост» (метод калькуляції собівартості по нормативам витрат, метод повних витрат).

Саме «стандарт-кост» вперше у світовій практиці управління дозволив поєднати функції обліку, планування і контролю витрат в єдине ціле. Його батьком був Ф. Тейлор, який обґрунтував метод, а засновником — інженер-шляховик Гарінгтон Емерсон, котрий розкрив можливості принципово нового підходу до обліку, згідно з якими він повинен бути спрямований на майбутнє: «Облік має свою

ціль перемоги над часом. Він, повертаючи нас до минулого, дозволяє зазирати в майбутнє» — мрія Г. Емерсона [9, с. 409—412].

Г. Емерсон стверджував, «...що чим більше відхилень, тим необхідніший метод, а Ч. Гаррісон трансформував ідею методу у два правила: всі витрати повинні бути співставлені зі стандартними; відхилення фактичних витрат від нормативних повинно аналізуватися за причинами їх виникнення» [9, с. 412].

Метод обліку витрат «стандарт-кост» і став аналогом вітчизняного нормативного методу обліку, зародження і розробка якого розпочалася ще в 30-х роках ХХ століття в СРСР. Так, професор Ю. Я. Литвин вважає, що принципової різниці між термінами «стандарт-костинг» і «нормативний облік» немає. Більше того, нормативний облік історично є продовженням і розвитком ідей, закладених у системі «стандарт-костинг» [4, с. 11—13].

Метод обліку «стандарт-кост» не регламентується законодавчими актами, не має єдиної методики ведення облікової документації та встановлення стандартів, що пов'язано з відсутністю регламентації з боку держави. Крім того, за такого методу не ведеться облік зміни норм, їх причин і винуватців, а тому на практиці використовують різноманітні норми в межах підприємства, за рахунок чого виникає неоднозначність у відображенні нормативних витрат.

Як констатує М. Г. Чумаченко, для обліку відхилень від стандартів у США відкриваються 7 окремих синтетичних рахунків:

- 1) «Відхилення по матеріалах за рахунок цін»;
- 2) «Відхилення по матеріалах за рахунок використання»;
- 3) «Відхилення по оплаті праці за рахунок тарифів»;
- 4) «Відхилення по оплаті праці за рахунок використання»;
- 5) «Відхилення по накладних витратах за рахунок продуктивності»;
- 6) «Відхилення по накладних витратах за рахунок використання потужності»;
- 7) «Відхилення по накладних витратах за рахунок перевищення кошторису».

Така організація обліку створює широкі можливості для аналізу причин відхилень [74, с. 57].

При калькулюванні сільськогосподарської продукції доцільно було б використовувати саме нормативний метод обліку витрат, в основі якого лежить нормативна собівартість, що найбільш точно враховує зміни, які відбуваються у процесі виробництва і дає можливість проводити оперативний аналіз та приймати стратегічні управлінські рішення. Як відзначає А. Апчорч «калькулювання за фактичними витратами носить «посмертний» характер, і чим довший період, за який вони складаються, тим нижча їх пізнавальна цінність» [1, с. 937].

Складати нормативну собівартість слід щомісяця (кварталу, року) на підставі розроблених і затверджених норм сировини і матеріалів, витрат праці та нормативів механізованих робіт. В Україні розробляються середньогалузеві нормативи витрат на виробництво основних видів сільськогосподарської продукції.

Нормативний облік в його повному вигляді припускає, що поточне виявлення відхилень від норм та змін норм органічно входить і відображається в системі бухгалтерського обліку і кладеться в основу обчислення звітної собівартості продукції. Важливою умовою впровадження системи нормативного обліку є наявність чітко розробленого технологічного процесу виготовлення продукції, недотримання якого викликає відхилення від встановлених норм витрат на виробництво. Своєчасна, до запуску виробу в виробництво, розробка всієї технологічної документації дозволяє завчасно скласти калькуляції нормативної собівартості і глибоко проаналізувати їх з метою знаходження резервів зниження собівартості в період підготовки виробництва.

На самих же підприємствах для продукції рослинництва такі норми слід розробляти в технологічних картах по вирощуванню кожного виду продукції, а для встановлення складу кормів у тваринництві необхідно використовувати певні раціони з відгодівлі тварин.

Нормативні витрати варто визначати як на одиницю продукції, так і на весь обсяг виробництва. На підставі нормативної калькуляції виписуються документи на видачу сировини і матеріалів, за допомогою яких можна уникнути перевитрачання матеріалів і тим самим зниження витрат.

Нормативні витрати в сільському господарстві — це витрати за конкретних природно-кліматичних і організаційно-технологічних умов виробництва та нормативної продуктивності землі і тварин, різних видів ресурсів, діючих норм виробітку і витрат праці.

Понаднормативні витрати необхідно відображати у призначених на те документах, що дозволить в оперативному порядку приймати рішення щодо встановлення їх причини та винуватців і вжити заходів для ліквідації і уникнення їх в майбутньому.

Крім того, сільськогосподарські виробники на основі розрахунку нормативної собівартості кожного виду продукції можуть проаналізувати та порівняти її з ціною, що існує на ринку. Так, як уже зазначалось вище, основою для визначення нормативних витрат на виробництво конкретного виду сільськогосподарської продукції є технологічні карти, на підставі яких за статтями витрат, згідно з передбаченими технологією роботами відповідно до ґрунтово-кліматичних умов, застосованих на підприємстві норм виробітку, витрат праці, матеріальних і інших ресурсів та їх вартості, розраховують загальну суму витрат виробництва

у натуральному та грошовому виразі з розрахунку на 1 га площі посіву культур, голову тварин та одиницю відповідної продукції.

Так, в рослинництві характерні такі етапи виробничого процесу як обробіток ґрунту, посів, догляд за посівами і збір урожаю. У тваринництві залежно від видів тварин технологія вирощування біологічних активів і сільськогосподарської продукції не збігається в часі. Наприклад, для вирощування великої рогатої худоби можна виділити такі періоди виробництва — народження, відлучка, випоювання, сортування залежно від цілей подальшого утримання. Це потребує чіткого розмежування витрат за кожною відповідною стадією виробництва, які обумовлені біологічними законами росту рослин і тварин.

Тому, на нашу думку, для достовірного та періодичного обліку, аналізу і контролю витрат у процесі виробництва в практиці сільськогосподарських підприємств доцільно використовувати попередільний метод обліку, який є видом по процесного методу, при якому витрати формуються за кожним переділом (етапом) на основі первинної документації та нагромаджуються послідовно в міру завершеності виробничого процесу (настання останнього етапу).

Разом з тим, виробничий процес в сільському господарстві характеризується різною тривалістю операційних циклів протягом року та відмінною від інших галузей економіки технологією виробництва продукції рослинництва і тваринництва.

Для поглибленого аналізу собівартості, пошуку шляхів її зниження та удосконалення обліку витрат велике значення має розподіл постійних витрат за видами продукції і місцями виникнення витрат. Неправильний розподіл постійних витрат може привести до помилок в асортиментній політиці підприємства. Воно буде вимушене продавати великі кількості тих видів продукції, які вимагають великих постійних витрат і зняти з виробництва збиткові види, хоча їх збитковість може бути викликана тим, що на цю продукцію штучно припадає більша кількість постійних витрат, ніж вона насправді потребує.

Вирішенню цієї проблеми допомагає впровадження системи директ-кост, основна ідея якої полягає у визначенні собівартості тільки на основі змінних витрат, тобто витрат, розмір яких залежить від обсягу виробництва. При цьому тільки змінні витрати розподіляються за видами продукції і включаються в оцінку товарних запасів. Постійні витрати розглядають як поточні витрати звітного періоду та відображають на рахунку «Фінансові результати» за той період, коли вони відбулися. Основним результативним показником при цьому є маржинальний дохід (різниця між виручкою і сумою змінних витрат). Сьогодні директ-кост застосовується в декількох варіантах: простий директ-кост (калькуляція

тільки за змінними витратами); розвинений директ-кост (калькуляція за змінними витратами, в які входять прямі витрати і змінні непрямі витрати); система обліку витрат залежно від завантаження виробничих потужностей (в калькуляцію включаються всі змінні витрати і частина постійних, яка визначається відповідно до коефіцієнта використання виробничих потужностей) [5, с. 100–106].

Серед переваг системи директ-кост можна виділити такі:

- 1) відокремлення обліку постійних і змінних витрат дозволяє контролювати статті змінних витрат на основі їх співвідношення з кожною одиницею продукції, а статті постійних витрат — на основі обліку їх фактичної величини за звітний період;
- 2) надає можливість скорочувати статті витрат, спростувати їх нормування;
- 3) інформація для ухвалення більшості управлінських рішень і оперативних розрахунків буде обґрунтованою тільки за умови чіткого виділення змінних і постійних витрат;
- 4) дає змогу визначати найбільш рентабельну продукцію за допомогою маржинального доходу, розраховувати поріг рентабельності.

Іноді використання цього методу може бути ускладнено, оскільки в різних умовах часто дуже важко чітко розмежувати постійні і змінні витрати [10, с. 32–37].

З метою планування, обліку і контролю діяльності структурних підрозділів на сільськогосподарських підприємствах доцільно використовувати метод обліку за центрами відповідальності (сегментами).

Виділення центрів відповідальності є основою при створенні на підприємстві системи управлінського обліку. Отже, наявність центрів відповідальності являється важливою умовою функціонування внутрішньогосподарського обліку і контролю, що дозволяє найбільш раціонально пов'язати між собою та реалізувати основні функції управління: організацію, мотивацію, облік, аналіз, контроль, планування тощо.

За складені первинні і зведені документи у кожному центрі відповідальності повинна відповідати закріплена за ним особа (завідуючий фермою, бригадою, током, інший працівник), що має бути передбачено у договорі про відповідальність та/або посадовій інструкції.

Однак особливістю управлінського обліку є не лише контроль за витратами, центрами та місцями їх виникнення у процесі виробництва, а й контроль за такими центрами, які входять до складу інших центрів відповідальності. Тому у практиці управлінського обліку важливим і необхідним є виділення місць виникнення витрат.

Місця виникнення витрат — це структурні одиниці, які характеризуються просторовою або

функціональною відокремленістю. В них здійснюється первісне споживання виробничих ресурсів, а отже, виникають витрати, згідно з якими організовується планування, нормування та облік витрат виробництва з метою контролю за ними та управління ними (цех, дільниця, бригада) [6, с. 475].

Отже, побудова обліку витрат за «місцями виникнення» та «центрами відповідальності» є одним з вагомих кроків на шляху до організації ефективного управлінського обліку, оскільки його концепція допомагає:

- децентралізувати систему управління затратами підприємства, що, в свою чергу, дає можливість поглибити інформацію про сутність і причини затрат, оперативно реагувати на негативні наслідки господарської діяльності;
- планувати витрати, що дає можливість чітко усвідомлювати завдання, які стоять перед керівниками «центрів відповідальності»;
- накопичувати інформацію про величину витрат за «місцями виникнення»;
- отримувати інформацію про величину відхилень (позитивних, негативних) від планових витрат та їх причини;
- оперативно управляти й ефективно контролювати витрати підприємства за «місцями виникнення»;
- аналізувати ефективність діяльності структурних підрозділів та їх керівників;
- розробляти, спільно з керівниками «центрів відповідальності» концепцію стратегічного управління витратами на основі об'єктивної й обґрунтованої інформації про їх виникнення [2, с. 139–143].

Висновки

Таким чином, порівняння досліджених систем обліку й калькулювання витрат не дає підстав однозначно віддати перевагу тому чи іншому методу, оскільки кожен з них має певні позитивні та негативні сторони. Так, як собівартість напряму пов'язана з прибутком підприємства, тому воно повинно постійно аналізувати зміни прибутку, прагнути знизити собівартість, використовуючи при цьому лише правильні механізми, що дало б можливість підвищити якість продукції.

Отже при визначенні собівартості і калькулюванні сільськогосподарської продукції оптимальним є використання попередільного і нормативного методів обліку витрат, в основі яких лежить формування витрат за кожним технологічним етапом (переділом) та нормативна собівартість продукції (робіт, послуг), які найбільш точно відображають витрати в процесі виробництва. Щоденне узагальнення та аналіз відхилень від норм по місцях виникнення витрат і центрів відповідальності дозволяє керівникам виробничих

підрозділів своєчасно уникати недоліків в організації виробництва і передбачається попереджати можливість їх появи в майбутньому. З метою планування, обліку і контролю діяльності окремих структурних підрозділів — метод обліку за центрами відповідальності, Для складання внутрішньої звітності необхідно застосовувати метод обліку витрат «директ-костинг», який дає можливість проводити маржинальний аналіз.

Література

1. Апчорч. А. Управленческий учет: принципы и практика [Текст] / А. Апчорч; пер. с англ. — М. : Финансы и статистика, 2005. — 952 с.
2. Іванечко П. М. Облік витрат за «місцями виникнення» та за «центрами відповідальності» як основа побудови управлінського обліку витрат [Текст] / П. М. Іванечко // Галицький економічний вісник. — 2009. — № 2. — С. 139–143. — (інформаційно-аналітичне забезпечення підприємницької діяльності).
3. Ластовецький В. Класифікація витрат виробництва [Текст] / В. Ластовецький // Економіка України. — 1999. — № 3. — С. 78–81.
4. Литвин Ю. Я. Прогресивні методи обліку витрат на виробництво (вітчизняні і зарубіжні) [Текст] / Ю. Я. Литвин, В. М. Олійник. — Тернопіль, 1995. — 219 с.
5. Михайлов О. М. Характеристика методичних підходів щодо формування витрат у сільськогосподарських підприємствах [Текст] / О. М. Михайлов // Економіка АПК. — 2007. — № 2 — С. 100–106.
6. Нападовська Л. В. Управлінський облік [Текст] / Л. В. Нападовська. — К. : Книга, 2004. — 544 с.
7. Павленко А. Ф., Чумаченко М. Г. Трансформація курсу «Економічний аналіз діяльності підприємства» [Текст] : наукова доповідь. — К. : КНЕУ, 2001. — 88 с.
8. Радостовец В. К. Калькулирование себестоимости продукции в сельскохозяйственных предприятиях [Текст] / В. К. Радостовец. — М. : Финансы и статистика, 1986. — 160 с.
9. Соколов Я. В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней [Текст] / Я. В. Соколов. — М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. — 638 с.
10. Тринька Л. Виробництво без витрат: реалії вітчизняного обліку або яку собівартість ми визначаємо [Текст] / Л. Тринька // Бухгалтерський облік і аудит. — 2004. — № 11. — С. 32–37.

СРАВНЕНИЕ МЕТОДОВ КАЛЬКУЛИРОВАНИЯ И УЧЕТА ЗАТРАТ В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

Е. А. Довжик

В статье исследуется сущность методов учета затрат на производство и методов калькулирования себестоимости

продукції. Раскрыты вопросы об их особые отличия и взаимосвязь. Определен перечень методов и охарактеризованы их положительные и отрицательные стороны. Предложены наиболее оптимальные методы учета затрат для применения на сельскохозяйственных предприятиях, в зависимости от целей управления. Также исследованиями было установлено, что при определении себестоимости и калькулировании сельскохозяйственной продукции оптимальным является использование простого по процессному и нормативного метода учета затрат.

Ключевые слова: затраты, калькуляция, метод учета затрат, себестоимость, статьи затрат.

Елена Александровна Довжик, кандидат экономических наук, доцент кафедры бухгалтерского учета, Сумской национальной аграрной университет.

COMPARISON OF METHODS OF CALCULATION AND CONSIDERATION OF CHARGES IN AN AGRICULTURE

O. Dovzhik

The article examines the nature of the methods of the cost of manufacture and methods calculation of the cost of produc-

tion. Disclosed on their specific differences and relationship. The list of methods and described their positive and negative sides. The most optimal methods of cost accounting for use on farms, depending on management objectives, are represented here. Also, studies have found that in determining the costs and calculation of agricultural products is the best use papered and legal methods of cost accounting.

Keywords: costs, calculation, method of cost accounting, cost, cost items.

Elena Dovzhik, Ph. D., assistant professor Chair of accounting, Sumy National Agrarian University.

Адреса для листування:

40021, Україна, м. Суми, вул. Кірова, 160,
Сумський державний аграрний університет
Кафедра бухгалтерського обліку
Тел.: 222-448, 212-647, 78-66-47
E-mail: admin@sau.sumy.ua

УДК 338.432:633.63:631.526.3

О. В. Калініченко

ЕНЕРГЕТИЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ГІБРИДІВ ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ

Досліджується практика виробництва нових високопродуктивних гібридів цукрових буряків. Розроблені методичні підходи до енергетичної оцінки виробництва гібридів цукрових буряків.

Ключові слова: гібриди, цукрові буряки, поновлювана енергія, неоновлювальна енергія, енергетична оцінка.

Вступ

Буряківництво є однією з пріоритетних галузей національної економіки України, яка спрямована на забезпечення продовольчої безпеки держави. Природно-кліматичні та ґрунтові умови в цілому сприяють отриманню високих врожаїв цукрових буряків, що поряд з географічними, транспортними та соціальними чинниками забезпечує оптимальне розміщення та розвиток підприємств бурякоцукрового підкомплексу. Водночас упродовж тривалого часу потенціал продуктивності цукрових буряків використовується неповністю, оскільки їх урожайність у 2–3 рази нижча, ніж у розвинених країнах, що зумовлює високу енергомісткість виробництва. Проблема низької енергетичної ефек-

тивності бурякоцукрової галузі зумовлена високим рівнем ресурсо- та енерговитрат. Тому для України питання підвищення енергетичної ефективності виробництва цукрових буряків набуває особливої актуальності.

Урожайність цукрових буряків можна підвищити більш як на 10–15 % за рахунок використання високоурожайних гібридів, які забезпечують підвищення урожаю коренеплодів на 400–600 ц/га, цукристості – до 17,8–18,1 %, збору цукру – на 2,24–9,72 т/га, побічної продукції – на 200 ц/га.

Впровадження у виробництво нових високопродуктивних гібридів цукрових буряків, повне використання їх біологічного потенціалу потребує розробки методики енергетичної оцінки гібридів та технологій виробництва цукрових буряків.